

Πρόλογος καθηγητή Λεωνίδα Κοτσαλή

Ο Εμμανουήλ Μεταξάκης, Δ.Ν. – Δικηγόρος, έχει ως στόχο στην παρούσα, ιδιαίτερος εκτεταμένη και ενδιαφέρουσα πραγματεία του που φέρει τον τίτλο «Κυβερνοέγκλημα, Βασικές έννοιες – Ερμηνεία διεθνούς, ενωσιακής και ημεδαπής νομοθεσίας – Τυπολογία» να παρουσιάσει την πραγματικότητα και τα προβλήματα που προκύπτουν από μια εξόχως σημαντική διαπίστωση: Υπάρχει πλέον η διχοτόμηση στους «Ψηφιακούς Ιθαγενείς» και στους «Ψηφιακούς Μετανάστες». Αυτή η διχοτόμηση έχει αφήσει το αποτύπωμά της και στην θέσπιση και εφαρμογή του δικαίου.

Την ως άνω νομική δυαδικότητα, που ταλανίζει την ελληνική έννομη τάξη, θέλει να αντιμετωπίσει ο συγγραφέας, επιδιώκοντας να διευκολύνει τους εφαρμοστές του δικαίου. Η αντίληψη και η εξειδίκευση του ποινικού δικαίου της πληροφορικής, που καταστρώνεται από τον συγγραφέα, είναι ακριβώς το εργαλείο για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Το βιβλίο διαρθρώνεται σε έξι κεφάλαια: Βασικές έννοιες, Σύμβαση για το Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο, Πρόσθετα Πρωτόκολλα αυτής και αντιστοίχιση με την Οδηγία 2013/40/ΕΕ και την Εθνική Νομοθεσία, Ενωσιακή Νομοθεσία, ΠΚ, ΚΠΔ, άλλοι νόμοι, Τυπολογία, Προκλήσεις-Επίλογος. Ο συγγραφέας στα έξι κεφάλαια αναπτύσσει με διεισδυτική ματιά την ύλη, νομοθετική και φαινομενολογία, δίνοντας έτσι το πανόραμα του χώρου.

Ο συγγραφέας κατέβαλε μια κοπιώδη προσπάθεια εξαντλώντας στην κυριολεξία το θέμα του. Πιστεύω πως αυτή η εργώδης προσπάθεια στέφθηκε από επιτυχία, ακόμα και στην σύλληψη της προβληματικής και διαμόρφωση της ύλης, έτσι ώστε να μπορεί να λεχθεί ότι η μελέτη του Ε. Μεταξάκη συνιστά ξεχωριστή συμβολή στη σχετική βιβλιογραφία και σημείο αναφοράς για κάθε ενδιαφερόμενο είτε από πλευράς θεωρίας είτε από πλευράς πράξης. Και οι δύο κατευθύνσεις θα βρουν πολύτιμες πληροφορίες που στην σύνθεσή τους αποτελούν και θα αποτελέσουν το όχημα για το μέλλον.

Αθήνα, Φεβρουάριος 2022
Καθηγητής Λεωνίδας Κοτσαλής

Πρόλογος Γεωργίου Παπαπροδρόμου

Η νέα πραγματικότητα που έχει διαμορφωθεί και επαναδιαμορφώνεται, λόγω του δυναμικού χαρακτήρα των νέων τεχνολογιών, συγκροτεί την πέμπτη διάσταση του χώρου και δεν είναι άλλη από τον Κυβερνοχώρο.

Οι επιπτώσεις στην καθημερινότητά μας αυτής της πραγματικότητας αγγίζουν κάθε πτυχή της ζωής μας, και στη θετική και στην αρνητική τους διάσταση.

Ο αρνητικός αντίκτυπος αυτός μετουσιώνεται σε αντικοινωνικές συμπεριφορές που εκδηλώνονται στον κυβερνοχώρο και απαρτίζουν το κυβερνοέγκλημα συνολικά.

Την προσέγγιση αυτού του πολύπλοκου και σύνθετου φαινομένου (Κυβερνοεγκλήματος) προσπαθεί με τρόπο μοναδικό, μεθοδικό και επιστημονικό να προσεγγίσει ο συγγραφέας του βιβλίου.

Αποτελεί μια συνέχεια αλλά και ολοκλήρωση των διεπιστημονικών προσεγγίσεων του συγγραφέα και σε άλλες προηγούμενες επιτυχημένες προσπάθειες (αναφορικά με το κρυπτοχρήμα και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και όχι μόνο).

Η εμπειριστατωμένη, με πλούσιες βιβλιογραφικές πηγές, μελέτη του Κυβερνοεγκλήματος αποδίδει με ακρίβεια το θεσμικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί μέχρι σήμερα γύρω από το θέμα της αντιμετώπισης του Κυβερνοεγκλήματος.

Διεθνείς συμβάσεις, οδηγίες, κανονισμοί, νόμοι και προεδρικά διατάγματα συνθέτουν ένα περιβάλλον το οποίο είναι αδήριτη ανάγκη να γνωρίζει όποιος, πέρα από τη γενική οπτική του θέματος, ενδιαφέρεται να εντρυφήσει και σε πιο εξειδικευμένα επιστημονικά μονοπάτια.

Ο συγγραφέας συμβάλλει καθοριστικά στην επιστημονική προσέγγιση του Κυβερνοεγκλήματος (κι όχι Ηλεκτρονικού Εγκλήματος όπως λανθασμένα συνεχίζεται από μερίδα της επιστημονικής κοινότητας στη χώρα μας), αποδίδοντας με απόλυτη ακρίβεια και σεβασμό τον διεθνή όρο Cybercrime, ο οποίος παρεμπιπτόντως έχει ελληνικές ρίζες (Cyber-Cybernetics-Κυβερνήτης) και (Crime-Crimen-Κρίμα).

Συστήνω ανεπιφύλακτα το συγκεκριμένο βιβλίο κι εύχομαι στον συγγραφέα να συνεχίσει την άοκη προσπάθεια του, η οποία αναβιβάζει τον επιστημονικό και δημόσιο λόγο στα συγκεκριμένα θέματα.

Φεβρουάριος 2022

Γεώργιος Παπαπροδρόμου

Υποστράτηγος ε.α.-Πτυχιούχος Νομικής ΑΠΘ

Ειδικός σε θέματα Αντιμετώπισης Κυβερνοεγκλήματος
πρώην Διευθυντής της Δι.Δ.Η.Ε./Αρχηγείο ΕΛ.ΑΣ.

Πρόλογος Χρήστου Βρούστη

Το κυβερνοέγκλημα αποτελεί μια μορφή εγκλήματος που όλο και περισσότερο συναγνίζεται το «παραδοσιακό» έγκλημα σε συχνότητα και ένταση. Το παρόν βιβλίο εξετάζει το φαινόμενο αυτό τόσο υπό τη νομική, όσο και υπό την τεχνολογική του διάσταση, καλύπτοντας ένα κενό στην ελληνική βιβλιογραφία.

Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου επεξηγούνται ορισμένες βασικές έννοιες, όπως εκείνες του κυβερνοεγκλήματος, του διαδικτύου, του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου κ.λπ. με την παράθεση χρήσιμων παραδειγμάτων. Συγκεκριμένα ως προς την έννοια του κακόβουλου λογισμικού έχει γίνει μια προσπάθεια κατηγοριοποίησης η οποία σπανίζει όχι μόνο στην ελληνική αλλά και στη διεθνή βιβλιογραφία.

Στο επόμενο κεφάλαιο αναλύεται η Σύμβαση για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο αυτής και πραγματοποιείται αντιστοίχιση των νομοθετημάτων αυτών με την Οδηγία 2013/40/ΕΕ και την εθνική νομοθεσία. Αναφορά γίνεται και στο πρόσφατο δεύτερο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της εν λόγω Σύμβασης. Ιδιαίτερα χρηστικός είναι ο πίνακας αντιστοίχισης των διατάξεων της Σύμβασης της Βουδαπέστης, του Προσθέτου Πρωτοκόλλου αυτής, της ενωσιακής νομοθεσίας, του παλαιού και του νέου ΠΚ, του νέου ΚΠΔ και άλλων ημεδαπών νομοθετημάτων, αποτελώντας σημαντική συνδρομή για την ορθή ερμηνεία των οικείων διατάξεων.

Το τρίτο κεφάλαιο του βιβλίου είναι αφιερωμένο στην ανάλυση σημαντικών ενωσιακών νομοθετημάτων που αφορούν το κυβερνοέγκλημα και την κυβερνοασφάλεια και το τέταρτο κεφάλαιο αποτελεί πολύτιμη συμβολή στην ανάλυση και εφαρμογή των διατάξεων της ημεδαπής νομοθεσίας θεωρούμενης υπό το πρίσμα του κυβερνοεγκλήματος. Εξαιρετικά σημαντικές είναι οι προτάσεις για την αντιμετώπιση των κενών, της κακονομίας και πολυνομίας που χαρακτηρίζει και τις αναλυόμενες στο πλαίσιο του παρόντος βιβλίου νομικές διατάξεις.

Στη συνέχεια παρατίθενται παραδείγματα κυβερνοεγκλήματος βγαλμένα από ποινικές υποθέσεις που έχουν απασχολήσει αλλοδαπά δικαστήρια και γίνεται προσπάθεια υπαγωγής των οικείων συμπεριφορών στην εθνική νομοθεσία και το βιβλίο κλείνει με αναφορά στις προκλήσεις που επιφυλάσσει το κυβερνοέγκλημα για τις διοικητικές αρχές και τους νομικούς.

Τέλος, συμβολή στην πραγμάτευση της σχετικής ύλης αποτελεί και ο παρατιθέμενος στο τέλος του βιβλίου πίνακας ορολογίας με τις μεταφράσεις στην ελληνική γλώσσα όλων των ξενόγλωσσων τεχνολογικών και άλλων όρων που συναντώνται στο βιβλίο.

Φεβρουάριος 2022
Χρήστος Βρούστης
Δικηγόρος

Προλεγόμενα – Οδηγός χρήσης

Το παρόν βιβλίο είναι αποτέλεσμα συστηματικής εργασίας περίπου τριών ετών. Σκοπός του είναι η συστηματοποίηση των γνώσεων γύρω από το κυβερνοέγκλημα και επιθυμία μου είναι να γίνει εφελτήριο για τη διεξοδικότερη μελέτη και αντιμετώπιση του κυβερνοεγκλήματος στη χώρα μας.

Προσπάθησα μέσα από την παράθεση ημεδαπών, ενωσιακών και αλλοδαπών νομοθετημάτων, νομολογίας και παραδειγμάτων να επεξηγήσω ορισμένους δυσνόητους όρους και πρακτικές που αφορούν το κυβερνοέγκλημα. Οι όροι και πρακτικές αυτές είναι εξαιρετικά συνηθισμένο στη χώρα μας να αναφέρονται στην αγγλική γλώσσα, η οποία αποτελεί και τη *lingua franca* (παγκόσμια γλώσσα) της πληροφορικής και των εφαρμογών της.

Προκειμένου ο κάθε αναγνώστης να έλθει εγγύτερα στις έννοιες που κρύβονται πίσω από την εξωτική για πολλούς ορολογία, στο παρόν βιβλίο παρατίθεται η αλλοδαπή (κυρίως αγγλική) ορολογία αλλά και η μετάφρασή της στην ελληνική γλώσσα. Στο δε τέλος του βιβλίου υπάρχει πίνακας ορολογίας με όλους τους ξενόγλωσσους όρους που απαντώνται σε διάφορα σημεία του βιβλίου. Την πρώτη φορά που απαντάται κάποιος ξενόγλωσσος όρος δίδονται στο κείμενο του βιβλίου όλες οι παραλλαγές του οικείου όρου τόσο στην ξένη γλώσσα, όσο και στην ελληνική, αλλά και τα τυχόν ακρωνύμια και αρκτικόλεξα αυτού. Σημειώνεται ότι για την απόδοση των αγγλικών όρων προτιμάται η βρετανική και όχι η αμερικανική ορθογραφία.

Για την οικονομία της ύλης, δεν επαναλαμβάνεται η ξενόγλωσση ορολογία σε όλα τα σημεία, όπου επανεμφανίζεται η οικεία έννοια, αλλά προτιμάται ο ελληνικός όρος. Επειδή όμως η αγγλική ορολογία είναι εξαιρετικώς διαδεδομένη στον χώρο της πληροφορικής επιστήμης και των εφαρμογών της και ορισμένοι αναγνώστες είναι αρκετές φορές εξοικειωμένοι μόνο με τους αγγλικούς όρους, σε κάποια σημεία, όπου επανεμφανίζονται έννοιες για τις οποίες έχει ήδη μνημονευθεί στο κείμενο του βιβλίου η ξενόγλωσση ορολογία, παρατίθεται αυτή εκ νέου, έστω υπό μορφή ακρωνυμίου ή αρκτικόλεξου.

Τα αρκτικόλεξα και ακρωνύμια έχει γίνει προσπάθεια να επεξηγούνται στο κείμενο του βιβλίου και επίσης υπάρχουν και στον πίνακα ορολογίας. Όσα αρκτικόλεξα και ακρωνύμια δεν επεξηγούνται στα ως άνω σημεία, επεξηγούνται αμέσως κατωτέρω, στην αρχή του βιβλίου.

Το πρωτότυπο κείμενο των νομοθετημάτων παρατίθεται πάντοτε εντός εισαγωγικών και σε πλάγια γραφή. Έτσι, οι μεταφράσεις από τον συγγραφέα των ξενόγλωσσων νομοθετημάτων τίθενται μεν εντός εισαγωγικών, αλλά όχι σε πλάγια γραφή. Η έντονη γραφή χρησιμοποιείται, όπου υπάρχει πρωτότυπο κείμενο και μετάφραση αυτού. Την πρώτη φορά που γίνεται αναφορά σε κάποιο νομοθέτημα παρατίθενται πληροφορίες για το

Προλεγόμενα – Οδηγός χρήσης

νομοθέτημα αυτό, όπως π.χ. επί ελληνικών νομοθετημάτων, το Φ.Ε.Κ. δημοσίευσής τους. Οι πληροφορίες αυτές παραλείπονται τις τυχόν επόμενες φορές που το εν λόγω νομοθέτημα μνημονεύεται στο κείμενο του βιβλίου για λόγους οικονομίας της σχετικής ύλης.

Στο παρόν βιβλίο μνημονεύονται πολλές πηγές, κάποιες από τις οποίες επιγραμματικές. Η τελευταία πρόσβαση στους πόρους που μνημονεύονται στις οικείες παραπομπές, ήτοι σε ιστοτόπους, ιστοσελίδες και αρχεία, έγινε την 23-11-2021, εκτός εάν άλλως ορίζεται στις εν λόγω παραπομπές. Ο αναγνώστης μπορεί να μην ανεύρει κάποιους από τους πόρους αυτούς καθώς ο παγκόσμιος ιστός είναι κάτι το ρευστό και τα περιεχόμενά του αλλάζουν διαρκώς. Επίσης, πριν την πρόσβαση σε κάποιον επιγραμματικό πόρο ο αναγνώστης θα πρέπει να έχει λάβει τα μέτρα του, και δη την προστασία του πληροφοριακού του συστήματος με κατάλληλο λογισμικό, καθώς κάποιοι ιστότοποι καταλαμβάνονται από κυβερνοεγκληματίες, οι οποίοι τους χρησιμοποιούν για τη μόλυνση των υπολογιστών των ανυποψίαστων χρηστών τους με κακόβουλο λογισμικό. Μέχρι και την ως άνω ημερομηνία τελευταίας ανάσυρσης των εν λόγω πόρων αυτοί ήταν ασφαλείς, όμως κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι οι πόροι αυτοί θα παραμείνουν ασφαλείς στο διηνεκές.

Για την οικονομία και το ευπαρουσίαστο του κειμένου, έχω αποφύγει να παραθέτω τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις προς αρχεία που μπορούν να ανευρεθούν ευχερώς στον παγκόσμιο ιστό από τον αναγνώστη. Έτσι, σημειώνεται ενδεικτικώς πως όλες οι μνημονεύόμενες Εγκύκλιοι και Γνωμοδοτήσεις Εισαγγελέων του Αρείου Πάγου είναι διαθέσιμες στον ιστότοπο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου (<https://eisap.gr/>), οι Αποφάσεις και Γνωμοδοτήσεις της ΑΠΔΠΧ στον ιστότοπό της (https://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,15048&_dad=portal&_schema=PORTAL), οι Γνώμες και Έγγραφα εργασίας της Ομάδας του άρθρου 29 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ στην ιστοσελίδα: https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/index_en.htm κ.ο.κ.

Σημειώνεται ότι, όταν κάποιο έργο έχει μέχρι δύο συγγραφείς, παρατίθενται κανονικά τα ονόματά τους, ενώ, όταν έχει τρεις και άνω, αναφέρεται το όνομα μόνο του πρώτου εξ αυτών συνοδευόμενο από τη συντομογραφία «κ.ά.».

Επισημαίνεται ότι στο τέλος του βιβλίου υπάρχει παράρτημα σχημάτων και φωτογραφιών.

Έχω προσπαθήσει η μνημονεύομενη στο παρόν βιβλίο νομοθεσία να παρατίθεται με όσες τυχόν τροποποιήσεις έχει υποστεί μέχρι και τον Ιανουάριο του έτους 2022.

Φεβρουάριος 2022
Εμμανουήλ Δ. Μεταξάκης

Εισαγωγή.

Είναι γεγονός, ότι οι ανθρώπινες κοινωνίες διανύουν μια περίοδο κοσμοϊστορικής μεταβολής. Η μεταβολή αυτή συνίσταται ακριβώς στη σχεδόν ολοκληρωτική πρωτοκαθεδρία της πληροφορίας και της πληροφορικής επιστήμης. Διανύουμε τη λεγόμενη εποχή της «κοινωνίας της πληροφορίας». Η κοινωνία της πληροφορίας (αγγλ. information society, γερμ. Informationsgesellschaft, γαλλ. société de l'information) γίνεται δεκτό ότι είναι η διάδοχος της βιομηχανικής κοινωνίας.¹ Αν και δεν υπάρχει καθολικώς αποδεκτός ορισμός τού τι ακριβώς σημαίνει η έννοια «κοινωνία της πληροφορίας»,² γίνεται παρά ταύτα γενικά δεκτό ότι αυτή κυριαρχείται και αντλεί τα κύρια χαρακτηριστικά της από την πρόοδο της πληροφορικής επιστήμης και των τηλεπικοινωνιών.³ Σύμφωνα δε με το άρθρο 5Α του Συντάγματος (1975/1986/2001/2008/2019): «Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας.».

Πλέον τα υπολογιστικά συστήματα έχουν γίνει σύμφυτα με τον τρόπο ζωής του σύγχρονου ανθρώπου. Πράγματι, ακόμη και στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι τεράστια η διείσδυση των υπολογιστικών συστημάτων, έστω και υπό τη μορφή κάποιου έξυπνου κινητού τηλεφώνου (αγγλ. smartphone), το οποίο κατ' ουσίαν αποτελεί είδος ηλεκτρονικού υπολογιστή σε μικρογραφία. Επίσης, είναι γεγονός, ότι το διαδίκτυο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητας του σύγχρονου ανθρώπου.

Η συνύφανση αυτή της σύγχρονης ζωής σε όλες τις εκφάνσεις με τα υπολογιστικά συστήματα και το διαδίκτυο έχει επηρεάσει σε αξιοπρόσεκτο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο σκέπτεται και ενεργεί ο μέσος κοινωνός. Για παράδειγμα, πόσες φορές δεν νιώθουμε πλέον καθόλου την ανάγκη να απομνημονεύσουμε κάποια πληροφορία, έχοντας την πεποίθηση, ότι μπορούμε ανά πάσα στιγμή να την εξεύρουμε στο διαδίκτυο; Είναι βέβαιο ότι η πλειοψηφία των ανθρώπων σήμερα θα απαντούσε στο ερώτημα αυτό: Όλο και συχνότερα. Αυτό θα ήταν αδιανόητο στο όχι και τόσο απομακρυσμένο παρελθόν. Όμως αυτή ακριβώς η συμβίωση της σύγχρονης τεχνολογίας με τον σημερινό άνθρωπο μεταβάλλει τα ήθη, τα έθιμα, τη συμπεριφορά και εν γένει τον πολιτισμό του.⁴

Θα μπορούσε κανείς να πει ότι αυτή η συμβίωση, που γίνεται όλο και εντονότερη με την έλευση στις ζωές των ανθρώπων της τεχνητής νοημοσύνης [αγγλ. artificial

---

1. *Beniger James*, *The Control Revolution: Technological and Economic Origins of the Information Society*, Harvard University Press, Κέιμπριτζ Μασαχουσέτης 1986, σελ. 293, *Μήτρου Λίλιαν*, Το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 11.

2. *Μήτρου Λίλιαν*, ό.π. (υποσημ. 1).

3. *Castells Manuel*, *The Information Age: Economy, Society and Culture Volume I – The Rise of the Network Society*, Wiley-Blackwell, Τσίτσσεστερ 2000, σελ. 30, *Curien Nicolas, Muet Pierre-Alain*, *La société de l'information*, La Documentation française, Παρίσι 2004, σελ. 10.

4. *Turkle Sherry*, *How Computers Change the Way We Think*, *The Chronicle of Higher Education* 30-1-2004, σελ. B26.

Κυβερνοέγκλημα

intelligence (AI)], σιγά-σιγά έχει αρχίσει να επηρεάζει και την ίδια τη βιολογία και την εξελικτική διαδικασία του ανθρώπινου εγκεφάλου, ο οποίος πλέον επαφίεται όλο και περισσότερο στην παντοδυναμία των πληροφοριακών συστημάτων. Είναι χαρακτηριστικό ότι όλο και περισσότερο αντιλαμβανόμαστε το έξυπνο κινητό μας τηλέφωνο ως προέκταση, όχι μόνο του χεριού,⁵ αλλά – πολύ περισσότερο – του ίδιου μας του εγκεφάλου.

Τα υπολογιστικά συστήματα είναι πλέον αδιάσπαστα συνδεδεμένα με κάθε έκφραση της ανθρώπινης δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένης και της εγκληματικής δραστηριότητας. Αν και αυτή είναι μια εξέλιξη που μετρά ήδη κάποιες δεκαετίες ύπαρξης, η σχετική με τα υπολογιστικά συστήματα εγκληματικότητα φανερώνει στις ημέρες μας μια εντυπωσιακή ευελιξία: Όλο και περισσότερες αξιόποινες πράξεις τελούνται πλέον με τη χρήση υπολογιστικών συστημάτων, κάτι που στο όχι και τόσο μακρινό παρελθόν θα ήταν αδιανόητο.

Οι εγκληματίες που δραστηριοποιούνται στον χώρο του ηλεκτρονικού εγκλήματος διαθέτουν άκρως εξειδικευμένες γνώσεις και πολλές φορές ευρίσκονται ένα – τουλάχιστον – βήμα εμπρός σε σχέση με τεράστιους οργανισμούς, κρατικούς και μη, αφιερωμένους στην κυβερνοασφάλεια [αγγλ. cybersecurity, computer security, information technology (IT) security]. Αυτός είναι και ο λόγος που οι διωκτικές και δικαστικές αρχές έρχονται όλο και εντονότερα αντιμέτωπες με τεράστιες προκλήσεις όσον αφορά τον εντοπισμό και τη δίωξη των εγκληματιών αυτών που κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η άοκνη ευρηματικότητα.

Επιπροσθέτως, και οι νομοθέτες ευρίσκονται αντιμέτωποι με τεράστιες προκλήσεις που, εν πολλοίς, οφείλονται στο μεταβατικό στάδιο που διανύει η ανθρωπότητα και στην έλευση της εποχής της πληροφορίας: Σήμερα, αν και οι πόλεις ολόένα και μεγαθύνονται και ο ανθρώπινος πληθυσμός αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο, η έλευση του διαδικτύου, όπου κάθε κλικ καταγράφεται, και ιδίως των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (αγγλ. social media, social networking services) έχει καταστήσει τον ίδιο τον πλανήτη Γη «παγκόσμιο χωριό» («global village») κατά την έκφραση του Μάρσαλ Μακ Λούαν (Marshall McLuhan),⁶ το οποίο πλέον κατοικείται τόσο από «ψηφιακούς ιθαγενείς», δηλαδή ανθρώπους, οι οποίοι μεγάλωσαν εντός αυτού του νέου ψηφιακού περιβάλλοντος και για τους οποίους τα όρια μεταξύ επιγραμμικού (αγγλ. online) και χειροπιαστού κόσμου είναι ασαφή, όσο και από «ψηφιακούς μετανάστες», δηλαδή ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας, για τους οποίους τα όρια αυτά είναι σαφή, και μάλιστα πολλές φορές τους απαγορεύουν την είσοδο σε αυτόν τον αφηρημένο ψηφιακό κόσμο που τους ξενίζει και φαντάζει ως κάποιου είδους άβατο γι' αυτούς.⁷

Η διχοτόμηση αυτή έχει αφήσει το στίγμα της και στη θέσπιση και εφαρμογή του

5. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη γερμανική γλώσσα το κινητό τηλέφωνο ονομάζεται «Handy» (άλλως: «Mobiltelefon») εκ του «Hand» (= χέρι). *Deutsches Universalwörterbuch*, Dudenverlag, Μάνχαϊμ 2007, σελ. 757.

6. *McLuhan Eric*, The source of the term “Global Village”, ιστοσελίδα: http://projects.chass.utoronto.ca/mcluhan-studies/v1_iss2/1_2art2.htm.

7. *Van Eecke Patrick κ.ά.*, EU study on the Legal analysis of a Single Market for the Information Society: New rules for a new age? (SMART 2007/0037) – Executive summary, σελ. 3.

δικαίου. Επειδή, ως επί το πλείστον, ακόμη η νομοθεσία θεσπίζεται και εφαρμόζεται από ψηφιακούς μετανάστες, παρατηρείται το φαινόμενο της νομικής δυαδικότητας στις ρυθμίσεις που αφορούν τις επιγραμμικές και γενικά πληροφορικές δραστηριότητες, δηλαδή η ύπαρξη νομοθετικών ρυθμίσεων και δικαστικών αποφάσεων που αντιμετωπίζουν διαφορετικά το ίδιο νομικό ζήτημα ανάλογα με το εάν αυτό αφορά επιγραμμικές/πληροφορικές ή μη συμπεριφορές. Αυτό θα αλλάξει, όπως είναι φυσικό, όταν η νομοθεσία αρχίσει να θεσπίζεται και να εφαρμόζεται εξ ολοκλήρου από ψηφιακούς ιθαγενείς.⁸

Η ανωτέρω πραγματικότητα έχει ληφθεί υπ' όψη κατά τη συγγραφή του παρόντος βιβλίου, το οποίο επιδιώκει να διευκολύνει τους εφαρμοστές του δικαίου, αναλύοντας και εξειδικεύοντας το ποινικό δίκαιο της πληροφορικής. Όμως περαιτέρω σκοπός του είναι και να διευκολύνει τον μελλοντικό νομοθέτη, ασκώντας κριτική στις σχετικές ισχύουσες διατάξεις και παρουσιάζοντας προτάσεις για τη βελτίωσή τους, ώστε να καταπολεμηθεί, στο μέτρο του δυνατού, το προαναφερθέν φαινόμενο της νομικής δυαδικότητας που κατατρέπει και την ελληνική έννομη τάξη.

Για την κατανόηση της σχετικής ύλης είναι απαραίτητη η εξοικείωση με κάποιες βασικές έννοιες τις οποίες κατά κανόνα συναντά κανείς από την πρώτη του κιάλας επαφή με το δίκαιο του ηλεκτρονικού εγκλήματος. Για τον λόγο αυτόν το πρώτο κεφάλαιο του εις χείρας σας βιβλίου είναι αφιερωμένο ακριβώς στην ανάλυση και επεξήγηση των βασικών αυτών εννοιών. Όπως είναι φυσικό, κάποιος ειδικός της πληροφορικής επιστήμης θα ενέτασσε στις βασικές έννοιες και πολλές άλλες έννοιες, οι οποίες όμως για τον μέσο νομικό φαντάζουν άκρως πιο εξειδικευμένες. Αυτές οι εξειδικευμένες έννοιες επεξηγούνται στα επιμέρους σημεία του βιβλίου, όπου αυτές εμφανίζονται. Για την όσο το δυνατόν πληρέστερη κατανόηση των σχετικών εννοιών, αυτές παρατίθενται πάντοτε με ελληνική ορολογία, αλλά επειδή οι περισσότερες από αυτές τις έννοιες έχουν εισχωρήσει στην καθομιλουμένη με την αντίστοιχη ξενική τους μορφή (η σχετική ορολογία της πληροφορικής επιστήμης προέρχεται κυρίως από την αγγλική γλώσσα), πάντοτε δίδεται και η μορφή αυτή, προς διευκόλυνση της άμεσης αντιστοίχισης του ελληνικού όρου με τον αντίστοιχο ξενόγλωσσο.

Στη συνέχεια, αναλύεται η κεφαλαιώδους σημασίας Σύμβαση για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο του Συμβουλίου της Ευρώπης και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα αυτής σε συνδυασμό με την Οδηγία 2013/40/ΕΕ και διατάξεις του ημεδαπού δικαίου. Στο τρίτο κεφάλαιο του βιβλίου εκτίθεται η σχετική ενωσιακή νομοθεσία. Περαιτέρω, στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η ελληνική νομοθεσία σχετικά με το ποινικό δίκαιο της πληροφορικής και σχολιάζονται οι οικείες διατάξεις της, λαμβάνοντας υπ' όψη και την υπάρχουσα νομολογία.

Ακολούθως, στο πέμπτο κεφάλαιο παρατίθεται μια τυπολογία διαφόρων περιπτώσεων κυβερνοεγκλήματος. Τέλος, το έκτο κεφάλαιο αναφέρεται εν είδει συντόμου επιλόγου στις σχετικές με το δίκαιο του ηλεκτρονικού εγκλήματος προκλήσεις και σε προτάσεις για την αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών.

8. Van Eecke Patrick κ.ά., ό.π. (υποσημ. 7).

1. Βασικές έννοιες.

Για την απρόσκοπτη κατανόηση της σχετικής ύλης κρίνεται απαραίτητη η επεξήγηση ορισμένων βασικών εννοιών που θα απασχολήσουν τον αναγνώστη του παρόντος βιβλίου. Όπως αναφέρθηκε και στον πρόλογο, πιο εξειδικευμένες έννοιες αναλύονται στα επιμέρους σημεία, όπου αυτές εμφανίζονται.

1.1. Τι είναι κυβερνοέγκλημα;

Το ρήμα «κυβερνᾶν» (νεοελλ. κυβερνώ) συνώνυμο των «διοικῶ», «διευθύνω», «ἀρχω»⁹ έγινε η βάση για πάμπολλες λέξεις στην αγγλική γλώσσα, μία εκ των οποίων είναι και η λέξη «cybercrime», η οποία στην ελληνική αποδόθηκε ως «κυβερνοέγκλημα».¹⁰ Ακολούθως, στην ελληνική γλώσσα προστέθηκαν και πολλοί άλλοι σχετικοί νεολογισμοί, όπως «κυβερνοεγκληματικότητα», «κυβερνοεγκληματίας», «κυβερνοχώρος» κ.λπ.

Είναι ενδιαφέρον ότι στην αγγλική γλώσσα η λέξη «κυβερνοέγκλημα» κάποτε ερμηνεύεται ως σημαίνουσα συλλήβδην τις «εγκληματικές δραστηριότητες που τελούνται μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή ή του διαδικτύου»¹¹ και άλλοτε εμφανίζεται με στενότερη έννοια, αναφερόμενη στο «έγκλημα ή την παράνομη δραστηριότητα που τελείται με τη χρήση του διαδικτύου».¹²

Η διάκριση αυτή επισημαίνεται και σε κείμενα, όπως – όλως ενδεικτικώς – η σχετική Έκθεση της Διεθνούς Ένωσης Τηλεπικοινωνιών [International Telecommunication Union (ITU)], που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του έτους 2014, αλλά και οι αντίστοιχες Εκθέσεις αφενός μεν του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα [United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)] που δημοσιεύθηκε τον Φεβρουάριο του έτους 2013, αφετέρου δε του Συμβουλίου της Ευρώπης που δημοσιεύθηκε τον Δεκέμβριο του έτους 2004.

Συγκεκριμένα, στην Έκθεση της Διεθνούς Ένωσης Τηλεπικοινωνιών αντιπαραβάλλονται η ευρεία και η στενή έννοια του όρου «κυβερνοέγκλημα». Υπό ευρεία έννοια ο όρος αυτός ερμηνεύεται ως κάθε εγκληματική δραστηριότητα που τελείται μέσω υπολογιστικού συστήματος, γίνεται δηλαδή λόγος για έγκλημα σχετικό με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές (αγγλ. computer-related crime). Από την άλλη μεριά γίνεται αντιπαραθήση του όρου «κυβερνοέγκλημα» υπό στενή έννοια, όπου ο όρος αυτός νοείται υπό την έννοια της εγκληματικής δραστηριότητας που η τέλεσή της περιλαμβάνει τη χρήση κάποιου δικτύου ηλεκτρονικών υπολογιστών, οπότε γίνεται λόγος για ηλεκτρονικό έγκλημα (αγγλ. computer crime).¹³ Και στη σχετική Έκθεση του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για τα

9. Παπανικολάου Κωνσταντίνος, Νεώτατον λεξικόν όλων των ρημάτων της αρχαίας ελληνικής γλώσσης, Κένταυρος, Αθήνα 1968, σελ. 368.

10. Ιστοσελίδες: <https://www.lexico.com/en/definition/cyber-> και <https://www.lexico.com/en/definition/cybernetics>.

11. Ιστοσελίδα: <https://www.lexico.com/definition/cybercrime>. Το πρωτότυπο αγγλόφωνο κείμενο έχει ως εξής: «Criminal activities carried out by means of computers or the Internet.».

12. Ιστοσελίδα: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cybercrime>. Το πρωτότυπο αγγλόφωνο κείμενο έχει ως εξής: «crime or illegal activity that is done using the internet.».

13. ITU, Understanding cybercrime: Phenomena, challenges and legal response, 2014, σελ.

Ναρκωτικά και το Έγκλημα επισημαίνεται ότι, ενώ το σχετικό με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές έγκλημα είναι ένα φαινόμενο, που έχει διαπιστωθεί εδώ και αρκετό χρονικό διάστημα, απεναντίας, το σύγχρονο κυβερνοέγκλημα είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ανάπτυξη της παγκόσμιας διασυνδεσιμότητας, φαίνεται δηλαδή να προκρίνεται η χρήση του όρου «κυβερνοέγκλημα» για τις περιπτώσεις αδικημάτων που τελούνται μέσω δικτύου.¹⁴ Η ίδια διάκριση γίνεται και στην προαναφερθείσα και εκπονηθείσα υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης Έκθεση.

Στην εν λόγω Έκθεση είναι αξιοσημείωτη η ακόλουθη επισήμανση, η οποία καταδεικνύει εμφατικά το γεγονός, ότι η σχετική ορολογία δεν έχει εισέτι κατασταλάξει, δημιουργώντας σύγχυση στον μελετητή: Συγκεκριμένα, ο όρος «computer-related crime» χρησιμοποιείται ως συνώνυμος του όρου «computer crime»,¹⁵ ενώ, όπως είδαμε ανωτέρω, στην Έκθεση της Διεθνούς Ένωσης Τηλεπικοινωνιών ο πρώτος όρος χρησιμοποιείται ως συνώνυμος του σχετικού με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές εγκλήματος και ο δεύτερος της εγκληματικής δραστηριότητας που η τέλεσή της περιλαμβάνει τη χρήση κάποιου δικτύου ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Πάντως, σε διεθνές επίπεδο φαίνεται να επικρατεί ο όρος «κυβερνοέγκλημα» («cybercrime») για όλες τις περιπτώσεις ηλεκτρονικού εγκλήματος.

Χρήσιμο είναι να γνωρίζουμε και ότι, επειδή ακριβώς οι τηλεπικοινωνίες εξαρτώνται από τα πληροφοριακά συστήματα και αλληλοσυνδέονται με αυτά σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό, στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία συναντάται πλέον και το αρκτικόλεξο «ICT/ICTs», ήτοι «information and communications technology/technologies» [= τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ)].

Κάποιες εκφάνσεις του ηλεκτρονικού εγκλήματος αναγνωρίστηκαν ως αξιόποινες πράξεις ήδη από τη δεκαετία του 1960¹⁶ και στην πορεία έγιναν προσπάθειες ορολογικής οριοθέτησης του εν λόγω φαινομένου. Ακολουθούν μερικοί ιστορικοί ορισμοί του ηλεκτρονικού εγκλήματος: Ήδη από το έτος 1980 το σχετικό με το ηλεκτρονικό έγκλημα Εγχειρίδιο εμπειρογνομόνων του Υπουργείου Δικαιοσύνης των ΗΠΑ περιείχε τον εξής ορισμό του ηλεκτρονικού εγκλήματος («computer-related crime»): «Κάθε παράνομη πράξη για την επιτυχή δίωξη της οποίας είναι ουσιώδης η γνώση της τεχνολογίας των υπολογιστών».¹⁷ Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης [Ο.Ο.Σ.Α., Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)] σε Έκθεσή του το έτος 1986 με τίτλο «Ηλεκτρονικό έγκλημα: Ανάλυση της νομικής πολιτικής» («Computer-related Crime: Analysis of Legal Policy») περιέχει τον ακόλουθο ορισμό: «Ως κατάχρηση

11-12.

14. UNODC, Comprehensive Study on Cybercrime, 2013, σελ. 4-5.

15. Council of Europe, Organised crime situation report 2004 – Focus on the threat of cybercrime, σελ. 62. 16. και Henseler Hans, Computer Crime, σε: Siegel Jay κ.ά. (εκδ.), Encyclopedia of Forensic Sciences, Academic Press, Λονδίνο 2000, σελ. 403.

16. UNODC, ό.π. (υποσημ. 14), σελ. 5.

17. U.S. Department of Justice, Computer Crime Expert Witness Manual, 1980, σελ. 4. Το πρωτότυπο αγγλόφωνο κείμενο έχει ως εξής: «[A]ny illegal act for which knowledge of computer technology is essential for successful prosecution».